

نظام جزایی ایران در عصر هخامنشیان

مؤلفان:

هاریا تاش شمس آبادی

دکتر علی طالع زاری

استادیار دانشگاه

کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی

انتشارات جنگل

سرشناسه	طالع‌زاری، علی، ۱۳۶۰-
عنوان و نام پدیدآور	نظام جزایی ایران در عصر هخامنشیان
مشخصات نشر	مؤلفین: علی طالع‌زاری، ماریا تاش‌شمس‌آبادی
مشخصات ظاهری	تهران: جنگل، جاودانه، ۱۳۹۶
شابک	۷-۶۹۶-۳۱۶-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا	
موضوع	حقوق ایران باستان
موضوع	Law, Ancient Iranian
موضوع	ایران - تاریخ - هخامنشیان، ۵۵۸-۳۳۰ ق.م
موضوع	Iran - History - Achaemenians, 558 - 330 B. C
شناسه افزوده	تاش‌شمس‌آبادی، ماریا، ۱۳۶۹-
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۶ ن ۲ ط ۱۴۷/۱۴۷ KMH
رده‌بندی دیوپی	۳۴۰/۵۳۱
شماره کتابشناسی ملی	۴۷۲۸۰۰۴

عنوان کتاب: نظام جزایی ایران در عصر هخامنشیان

مؤلفین: دکتر علی طالع‌زاری، ماریا تاش‌شمس‌آبادی

ناشر: انتشارات جنگل، جاودانه

ناظر فنی: امین لشکری

نوبت و سال چاپ: اول، ۱۳۹۶

قطع و تیراژ: وزیری، ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۷-۶۹۶-۳۱۶-۶۰۰-۹۷۸

[http:// www.jangal.com](http://www.jangal.com)

[email: info@junglepub.org](mailto:info@junglepub.org)

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۸۶۱۱۵-۹-۶۶۴۸۲۸۳۰

۰۳۱-۳۳۲۰۵۰۰۵-۳۳۲۰۳۸۰۰-۹

«حق چاپ برای مؤلفین محفوظ است»

فهرست مطالب

عنوان.....	صفحه.....
دیباچه.....	۱.....
مقدمه.....	۳.....
منبع‌شناسی.....	۵.....
۱- منابع متعلق به اقوام و ملل تحت سلطه‌ی هخامنشیان.....	۵.....
۲- منابع ایرانی.....	۷.....
۱-۲- سنگ‌نبشته‌های هخامنشی.....	۷.....
۲-۲- کتیبه‌ی بیستون.....	۷.....
۳-۲- سایر کتیبه‌ها.....	۸.....
۳- منابع یونانی.....	۸.....
 فصل اول: بررسی نظام غربی ایران پیش از هخامنشیان (در بابل و ایران باستان)	
مبحث اول: بررسی نظام جزایی بابا.....	۱۲.....
گفتار اول: قوانین باستانی بین‌النهرین.....	۱۲.....
بند اول: قانون‌نامه‌ی اور-نمو.....	۱۳.....
بند دوم: قانون‌نامه‌ی لیپیت ایشтар.....	۱۵.....
بند سوم: قانون‌نامه‌ی اشنونا.....	۱۷.....
بند چهارم: قانون حمورابی.....	۱۸.....
گفتار دوم: ویژگی‌های نظام کیفری بابل.....	۲۳.....
بند اول: عدم حاکمیت اصل قانونی بودن جرم و مجازات.....	۲۳.....
بند دوم: عدم حاکمیت اصل برابری در مقابل قانون.....	۲۴.....
بند سوم: حاکمیت اصل شخصی بودن مسئولیت کیفری.....	۲۵.....
بند چهارم: نقش دولت در جبران خسارت بزه‌دیدگان.....	۲۵.....
بند پنجم: منع انتقام خصوصی.....	۲۶.....
بند ششم: اصل مجرمیت افراد.....	۲۶.....
مبحث دوم: بررسی نظام جزایی ایران قبل از هخامنشیان.....	۲۷.....
گفتار اول: بررسی نظام کیفری ایران در عصر عیلام.....	۲۷.....
بند اول: منابع نظام کیفری.....	۳۰.....

- ۳۰..... الف) منابع داخلی
- ۳۱..... ب) منابع خارجی
- ۳۲..... بند دوم: جرایم و مجازات‌ها
- ۳۳..... بند سوم: قواعد حاکم بر دادرسی
- ۳۳..... الف) شیوه دادرسی
- ۳۳..... ب) ترافعی بودن دادرسی
- ۳۴..... ج) علنی بودن دادرسی
- ۳۴..... د) تکیه به «اوری»
- ۳۵..... هـ) قضائیت راء
- ۳۶..... و) عدم کتابت و شفاهی بودن قانون
- ۳۸..... ز) تفکیک امور مدنی و قضایی
- ۳۸..... ح) حاکمیت اصل مجرمیت
- ۳۹..... ط) حاکمیت اصل نابرابری طبقاتی
- ۳۹..... گفتار دوم: بررسی نظام کیفری ایران در عصر ماد
- ۴۰..... بند اول: روند تحولات سیاسی و حقوقی در شاهنشاهی اشکانی
- ۴۶..... بند دوم: ویژگی‌های نظام جزایی ماد
- ۴۶..... الف) جامعه طبقاتی و عدم حاکمیت اصل برابری افراد در برابر قانون
- ۴۷..... ب) مبنای شرعی، عرفی و حکومتی دادرسی
- ۴۸..... ج) شفاهی بودن قانون
- ۴۹..... د) جایگاه حاکمیت در نظام جزایی ماد
- ۴۹..... هـ) تناسب جرم و مجازات
- ۴۹..... و) ترافعی بودن رسیدگی
- ۵۰..... ز) فقدان قوانین مدون

فصل دوم: بررسی نظام جزایی ایران در عصر هخامنشیان

- مبحث اول: بررسی وضعیت دینی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایران در عصر هخامنشیان
- ۵۲.....
- گفتار اول: وضعیت دینی ایران در عصر هخامنشیان
- ۵۲.....

۵۷	گفتار دوم: وضعیت اقتصادی ایران در عصر هخامنشیان
۶۰	بند اول: نظام‌مندی مالیات
۶۱	بند دوم: سازمان دارایی
۶۱	بند سوم: ترویج واحد پولی ثابت
۶۲	بند چهارم: اوزان و مقادیر
۶۳	گفتار سوم: وضعیت اجتماعی و فرهنگی ایران در عصر هخامنشیان
۶۴	بند اول: طبقات اجتماعی
۶۵	بند دوم: زنان در جامعه هخامنشی
۶۶	بند سوم: سیستم مادرشاهی
۶۷	بند چهارم: حقوق زنان در دوره هخامنشیان
۶۷	بند پنجم: آموزش کودکان
۶۷	بند ششم: احترام به فرهنگ ملل ملوب
۶۹	مبحث دوم: بررسی سیستم کیفی در عصر هخامنشیان
۶۹	گفتار اول: درآمدی بر موقعیت و قلمرو جغرافیایی و پادشاهان هخامنشی
۶۹	بند اول: موقعیت و قلمرو جغرافیایی هخامنشیان
۷۰	اول: کشورهای آن سوی فرات
۷۱	دوم: خستره‌های این سوی فرات
۷۱	بند دوم: سلسله پادشاهان هخامنشی (پادشاه‌شناسی)
۷۲	الف) پادشاهی کوروش (۵۳۰-۵۲۹ ق.م)
۷۴	ب) پادشاهی کمبوجیه (۵۲۲-۵۲۰ ق.م)
۷۵	ج) پادشاهی داریوش بزرگ (۴۸۶-۴۲۲ ق.م)
۷۵	د) پادشاهی خشایار شاه اول (۴۶۵-۴۲۴ ق.م)
۷۶	ه) پادشاهی اردشیر اول (۴۲۴-۴۲۳ ق.م)
۷۷	و) پادشاهی داریوش دوم (۴۲۳-۴۰۴ ق.م)
۷۷	ز) پادشاهی اردشیر دوم (۴۰۴-۳۵۹ ق.م)
۷۸	ح) پادشاهی اردشیر سوم (۳۵۹-۳۳۸ ق.م)
۷۹	ط) پادشاهی آرسس (۳۳۸-۳۳۶ ق.م)
۷۹	ی) پادشاهی داریوش سوم (۳۳۶-۳۳۰ ق.م)

- گفتار دوم: رویکرد هخامنشیان به سنت، مذهب و عدالت (باورهای عرفی، مذهبی و اخلاقی)..... ۷۹
- بند اول: پایبندی شاهان هخامنشی به سنت و مذهب (از شعار تا عمل)..... ۷۹
- بند دوم: پایبندی شاهان هخامنشی به عدالت و دادورزی..... ۸۱
- گفتار سوم: منابع جرایم و مجازات‌ها در دوره هخامنشی..... ۸۵
- بند اول: دستورات و احکام شاهان..... ۸۶
- بند دوم: عرف..... ۸۷
- بند سوم: مذهب..... ۸۸
- گفتار چهارم: انواع و کیفیت جرایم در عصر هخامنشیان..... ۸۹
- بند اول: جرایم علیه نظم عمومی..... ۸۹
- بند دوم: جرایم علیه مذهب و مقدسات دینی..... ۹۰
- بند سوم: جرایم علیه شاکمیت و شاه..... ۹۰
- گفتار پنجم: کیفیت و اقسام مجازات‌ها در عصر هخامنشیان..... ۹۲
- بند اول: کیفیت اجرای مجازات..... ۹۲
- بند دوم: اقسام مجازات‌ها در دوره هخامنشیان..... ۹۳
- الف) اعدام و انواع آن..... ۹۳
- ۱- دوکرجی..... ۹۴
- ۲- کوبیدن سنگ بر سر..... ۹۵
- ب) حبس..... ۹۵
- ج) تبعید..... ۹۵
- د) زنجیر کردن..... ۹۶
- هـ) تازیانه..... ۹۶
- و) جزای نقدی..... ۹۷
- ز) مصادره اموال..... ۹۷
- ح) قطع عضو (مثله)..... ۹۸
- ط) مجازات‌های تکمیلی..... ۹۹
- گفتار ششم: شاخصه‌های تعیین مجازات در عصر هخامنشیان..... ۹۹
- گفتار هفتم: اصول و قواعد مجازات‌ها در عصر هخامنشیان..... ۱۰۰

بند اول: شدت و خشونت مجازات‌ها.....	۱۰۱
بند دوم: عدم تطابق جرم و مجازات.....	۱۰۱
بند سوم: توجه ویژه حکام به جرایم علیه شاه و حاکمیت.....	۱۰۱
بند چهارم: عدم وجود مبنای یکسان و ثابت در مجازات‌ها.....	۱۰۲
بند پنجم: توجه به شخصیت متهم در تعیین مجازات.....	۱۰۳
گفتار هشتم: مقامات و تشکیلات متصدی رسیدگی به جرایم و تعیین مجازات.....	۱۰۴
بند اول: شاه.....	۱۰۴
بند دوم: قضات ماهی.....	۱۰۶
بند سوم: سرانها (والیان).....	۱۰۸
بند چهارم: محاکم محلی.....	۱۱۰
گفتار نهم: آیین دادرسی کیفری در عصر هخامنشیان.....	۱۱۲
بند اول: آیین دادرسی.....	۱۱۲
بند دوم: ادله اثبات دعوی.....	۱۱۳
الف) اوردالی.....	۱۱۳
۱- ور سرد و گرم.....	۱۱۴
۲- سوگند خوردن.....	۱۱۵
ب) اعاده حیثیت.....	۱۱۷
بند سوم: حقوق دفاعی متهم.....	۱۱۷
پیوست‌ها.....	۱۱۹
منابع.....	۱۵۳

دیباچه

قوانین هر کشور و احترامی را که مردم آن کشور به قوانین و مقررات خود می گذارند بستگی به سیر تاریخ، تاریخ تمدن، پیشرفت فرهنگ، سنن و آداب، کیش و آیین و نظرات پژوهندگان و خردمندان آن ملت دارد. کشور ایران در طول تاریخ به‌ویژه در گذشته واسطه‌ای تبادل و ارتباط تمدن‌های خاوری و باختری بوده و سهم بسزایی در ترکیب تمدن‌های عالی و گوناگون داشته است. هخامنشیان که به کمک نیروی نظامی، ذوق سلیم، سیاست و تدبیر عالی، نفوذ سیاسی خود را روز بروز گسترش داده و بخش بزرگی از جهان را زیر فرمان داشتند، انسان‌هایی آرام، فروتن و حق‌شناس بوده و بر این اساس در پی‌ریزی دادگستری و انجام عدالت کوشش می نمودند.

مهاجرت اقوام آریایی که در هزاره اول قبل از میلاد از جنوب روسیه به سمت فلات ایران صورت گرفت، نقطه عطفی در تاریخ این سرزمین محسوب می شود. پارسیان بی گمان از ابتدا دارای یک نظام بدوی حقوقی بودند. پس از فتح بابل به رسم کوروش کبیر، هخامنشیان در زمینه حقوق عمومی نخستین اصلاحیه حقوق بشر را منتشر کردند و در زمینه حقوق خصوصی هر قدمی را به احکام ملت مذهب خود م حاکم کردند. و در زمینه حقوق قراردادهای قانون شاهی مدون گردید. ظهور فرمانروایان بزرگی چون کوروش و داریوش در تاریخ ایران و اهتمام به محوریت عدالت و تمرکز بر اجرای قانون برگ زرینی در تاریخ پرافتخار ایران می باشد، به طوری که نقل دلاوری‌ها و عدالت‌گستری‌های آنان تا مدت‌ها بعد از اسناد و روایات تاریخی بوده است.

ایران کشوری باستانی با پیشینه‌ای غنی است. ویژگی‌هایی در تمدن و فرهنگ ایران هست که بی‌تردید این سرزمین را نمونه منحصر به فردی در تمدن و تاریخ جهان می سازد. عنایت به دو ویژگی مهم حقوق در دوره باستان، یکی دفاع در اجرای عدالت و دیگری تأکید بر مشارکت جامعه محلی در حل رویه‌های مجرمانه و داوری در کنار سیستم جزایی از بارزترین عناصر سمبل تمدن ایران است.

آنچه مسلم است در ایران باستان توجه فراوانی به اجرای عدالت بوده است. در نوشته‌های مورخین جهان، یادگارهای ملی، کتاب‌ها و کتیبه‌های موجود اشارات فراوانی به عدالت‌خواهی پادشاهان و الزام قضات به تبعیت از عدالت دیده می شود. تحقیق و پژوهش بیشتر و دقیق‌تر در اسناد و مدارک می تواند پرده از چشم‌انداز زیبای احترام به حقوق انسان‌ها در دوره ایران باستان بردارد و به ما و همه جهانیان یادآوری کند که ایران و ایرانیان یکی از پیشگامان ارائه عدالت و تولید قوانین انسانی و اجتماعی بوده‌اند.

نظام حقوقی در ایران عمری طولانی دارد و در طول اعصار با توجه به احتیاجات، مناسبات و فرهنگ این مرز و بوم، متحول شده است. در عصر باستان و به‌خصوص در دوره هخامنشیان،

ایران نظام حقوقی مترقی داشت که بر پایه تمدن و فرهنگ غنی ایرانی شکل گرفته بود. احترام به حقوق شهروندی و حقوق طرفین دعوی، حق انتخاب وکیل، امکان تجدیدنظرخواهی، توجه به خانواده و... همه نشانگر آن است که نظام جزایی ایران در آن عصر به ترقی و بلوغ رسیده بود و در شرایطی که در بسیاری از موارد نظیر حقوق حیوانات و حقوق طبیعت امروز پس از گذشت چند صد سال، نظام کیفری ما سیاست کیفری مشخصی ندارد در عصر باستان برای جرایمی نظیر حیوان آزاری، غذا ندادن به حیوانات، تعرض به محیط طبیعی تعیین کیفر گردیده بود که ارتباط مستقیم با ارزش‌های حاکم بر جامعه ایرانی داشت.

پژوهش حاضر کاوشی در نظام جزایی ایران در دوره‌ی هخامنشیان و همچنین تلاشی است در جهت پاسخ به ابهامات مختلفی که در خصوص اقسام جرایم و مجازات‌ها و نحوه رسیدگی به جرایم در آن دوران وجود دارد.

سالیان متمادی اهتمام به پژوهش در حوزه تاریخ حقوق مسکوت مانده است و گاهی حتی انتخاب موضوعات ریز در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری به عنوان موضوع پایان‌نامه مورد تنبیه و نقد همکاران و حتی انشگاهی با توجیه عدم کارکرد واقع شده است. حال آنکه تاریخ یک ملت در واقع شناسنامه است اصالت آن ملت است و پر واضح است که جهت تکوین هر نظام حقوقی به قطع می‌باید دوره‌ای مختلف تاریخی آن نظام به صورت سازمان یافته مورد مطالعه قرار گرفته و سپس و زنجیره تشکیل و انکشاف نظام حقوقی از آغاز تا دوره معاصر بازسازی و شناسایی شود تا متوجه فراز و فرودها و اوج و افول‌ها شویم.

با توجه به اینکه عنوان درسی تاریخ حقوق در مقاطع کارشناسی و عنوان درسی تاریخ حقوق کیفری در مقاطع کارشناسی ارشد برای دانشجویان حقوق جزا و جرم‌شناسی به عنوان واحد اختیاری در نظر گرفته شده است کتاب حاضر می‌تواند منبع مناسبی برای ارائه در مقاطع مذکور باشد. کما اینکه می‌تواند انتخاب مناسبی باشد برای مطالعه‌ی آزاد علاقمندان به تاریخ حقوق کیفری ایران و همچنین می‌تواند سرآغاز مطالعه و نظام‌سازی توسط سایر پژوهشگران و علاقه‌مندان به تحقیق و پژوهش در حوزه تاریخ حقوق کیفری در سایر دوره‌های تاریخی حقوق کیفری ایران باشد.

تا چه قبول افتد و چه در نظر آید.

دکتر علی طالع زاری

ماریا تاش شمس آبادی

گرگان، خرداد ۱۳۹۶ خورشیدی

سرزمین کهن ایران از ابتدا پایگاه ظهور و بروز تمدن‌های شگرف و حکومت‌های قدرتمندی بوده است که نه تنها در دوره خود از موقعیت ممتازی نسبت به ملل و اقوام همسایه برخوردار بوده‌اند بلکه در اسناد و منابع تاریخی نیز همچون نگینی می‌درخشند و عدالت و دادورزی حکام ایرانی، فرهنگ و تمدن اصیل ساکنین ایران زمین و عظمت و جلال حکومت‌ها در دوره‌های مختلف تاریخ ایران همواره رخ می‌نماید.^۱

با پیروزی در خاور نزدیک، ایرانیان با فرهنگی آشنا شدند که داستان‌های شفاهی را به شکل نوشته درآورد. این چندین بهبودی را منجر شد. اول، ایرانیان شروع به ثبت رکورد رخدادهای تاریخی کردند که بهترین نمونه آن، استوانه کوروش، سنگ‌نوشته داریوش در بیستون و نسخه‌های آرامش است که به استان‌های شاهنشاهی فرستاده شد. این کار برای این بود که خوانندگان متقاعد شوند، پادشاهان برگزیدگان الهی هستند که وظیفه‌شان، آوردن برابری، فرمان و آسایش برای مردم جهان است.

هخامنشیان در تدوین نظام حاکم بر جرایم و مجازات‌ها تقریباً به تاسی از قوانین قبلی بخصوص قانون حمورابی عمل نموده و در این حوزه نیز همچون حوزه سیاست و فرهنگ با اقوام مختلف و ملل مغلوب در جنگ با تسلسل و تداوم رفتار نموده و آنها را در عمل به آداب و رسوم و حتی قوانین خود آزاد می‌گذاشتند. عدالت‌خواهی و دادورزی شاهان هخامنشی همواره مورد تأکید تاریخ‌نویسان بوده و زبانزده ملل و اقوام در اعصار مختلف بوده است.

ایران در مدت ۲۰۰ سال حکومت هخامنشی بر شالوده‌ساز و پخته‌شده داریوش بزرگ، نقش نگهداری و نگهداری تمدن جهان را به خوبی دارا بود و پرتو آسایش و امنیتی که در آسیا پدید آورد، صنعت و هنر را رونق و شکوه بخشید. این امنیت و آسایش و ادب عدالت اجتماعی تنها به علت وضع قوانین و مقررات سودمند و چگونگی اجرای آنها و روش نظارت مقامات مسئول بوده است.

یکی از این ادوار، عصر هخامنشیان است که عرصه فرمانروایی حکام بزرگی همچون کوروش و داریوش شد که نام و نشان و آوازه‌ی آنها تمام ممالک و ملل را در نور دید.

۱- طالع زاری، علی، نظام حاکم بر جرایم و مجازات‌ها در دوره هخامنشیان، مجله تحقیقات حقوقی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۵۹، ۹۱، ص ۴۰۲.

هخامنشیان همچون مادها از قوم پارس بودند که پس از مهاجرت به ایران در نواحی جنوب غربی و سواحل خلیج فارس ساکن شده بودند. اینان اگرچه از ابتدا تحت سلطه قوم ماد بوده‌اند ولیکن کوروش با متحد نمودن قبایل مختلف پارس علیه مادها، قیام کرد و در سال ۵۵۰ قبل از میلاد با غلبه بر مادها و تصرف اکباتان (پایتخت دولت ماد) امپراتوری بزرگ هخامنشی را ایجاد کرد.^۱

هخامنشیان سلطنت خود را عطیه‌ای از سوی اهورا مزدا دانسته و پایه و مبنای حکومت خویش را الهی و آسمانی می‌دانسته‌اند و این امر سبب گردید تا جامعه ایران آن زمان که به شدت پایید به مسائل دینی و الهی بوده‌اند به راحتی حاکمیت هخامنشیان را پذیرفته و از آن تمکین نمایند.

امروزه علاوه بر ترسین کیفری موجود بازنگری و پژوهش در مورد قوانین کیفری و جزایی ایران در ادوار گذشته عالی از لطف نیست و همواره یادآور این نکته است که ایرانیان از دیرباز تاکنون به انسان‌دوستانه و رندگی اجتماعی اهمیت می‌داده و برای حقوق مدنی و اجتماعی هر فرد ارزش والایی قائل بوده‌اند.

۱- جنیدی، فریدون، زندگی و مهاجرت آریاییان بر پایه‌ی گفتارهای ایرانی، تهران، انتشارات گیتی، چاپ دوم، ۱۳۷۶، ص ۱۶۶.